

BEREISHIS: A STUDY OF TEXT, TRADITION & THEOLOGY

THE WHY & WHAT OF CREATION

מדרש תנחומא (בובר, פרשת בראשית סי' ג)

אמר ר' יהודה בר שלום בזכות ישראל נברא העולם, מקדם ברא אלהים אין כתיב כאן, ומתחילה אין כתיב כאן, אלא בראשית, מהו בראשית, אלו ישראל שנקראו ראשית, שנא' קדש ישראל לה' ראשית תבואתה וגו' (ירמיה ב ג)

מדרש תנחומא (בובר, פרשת בראשית סי' ה)

בראשית ברא אלהים . . . מה כתיב בראשית ברא אלהים, אין ראשית אלא תורה, שנאמר ה' קנני ראשית דרכו וגו' (משלי ח כב), הוי בראשית ברא אלהים

בעל הטורים (בראשית א:א)

[נוטריקון] בראשונה ראה אלקים שיקבלו ישראל תורה

בראשית רבה (פרשה א' אות ד')

א"ר בנאי העולם ומלואו לא נברא אלא בזכות התורה, שנאמר (משלי ג) ה' בחכמה יסד ארץ וגו', רבי ברכיה אמר בזכות משה שנאמר (דברים לג) וירא ראשית לו, ר' הונא בשם ר' מתנה אמר בזכות ג' דברים נברא העולם, בזכות חלה, ובזכות מעשרות, ובזכות בכורים, ומה טעם בראשית ברא אלהים, ואין ראשית אלא חלה, שנאמר (במדבר טו) ראשית עריסותיכם, ואין ראשית אלא מעשרות, היך דאת אמר (דברים יח) ראשית דגנך, ואין ראשית אלא בכורים שנאמר (שמות כג) ראשית בכורי אדמתך וגו'.

אזנים לתורה (בראשית א:א)

מלבד השימוש לתיבת "ראשית" נדרשת הבי"ת הגדולה כתיבה בפני עצמה, ומשמעותה "בשביל"; בשביל התורה, ישראל, משה, חלה, מעשרות ובכורים, שנקראו ראשית-נברא העולם (ב"ר פ"א). וכל הדרות אלו עולה בקנה א': מטרת בריאת העולם היא, כדי שיקבלו ישראל את התורה ע"י משה ויקיימו בהם "חכמי ישראל", את שבט לוי לתת לו מתנות כהונה ולויה, כדי שיהיו פנויים ללימוד התורה, וללמדה את בני ישראל

מזרחי (בראשית א:א ד"ה בשביל התורה)

. . . אבל בזכות חלה, מעשרות, ובכורים ובזכות משה שכל אלו הנקראו ראשית, אע"פ שכבר דרשום כן בב"ר (פ"א אות ד'), לא הביאם רש"י בפירושו משום דמקרא ד"אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמת"י" (ירמ' לג:כה), דמשמע שבעבורם נבראו השמים והארץ לא משתמע אלא או תורה או ישראל . . . אבל חלה . . . שאין להם סמך מן המקרא אע"פ שהביאום בב"ר לא רצה להביאן בספרו מאחר שהכתוב לא תלה בריאת השמים והארץ אלא באחד משני אלו או בתורה או בישראל

רמב"ן (בראשית שם ד"ה בראשית)

והקושיא לרבינו שלמה בפירוש הזה, כי אמר, שאם בא להורות סדר הבריאה באלו לומר שהם קדמו היה לו לכתוב "בראשונה", שאין "ראשית" במקרא שאינו סמוך . . . ועתה שמע פירוש המקרא על פשוטו נכון וברור. הקב"ה ברא כל הנבראים מאפיסה מוחלטת. ואין אצלנו בלשון הקדש בהוצאת היש מאין אלא לשון "ברא". ואין כל הנעשה תחת השמש או למעלה, הווה מן האין התחלה

ראשונה, אבל הוציא מן האפס הגמור המוחלט יסוד דק מאד, אין בו ממש, אבל הוא כח ממציא, מוכן לקבל הצורה, ולצאת מן הכח אל הפועל, והוא החומר הראשון, נקרא ליונים "היולי". ואחר ההיולי לא ברא דבר, אבל יצר ועשה, כי ממנו המציא הכל והלביש הצורות ותקן אותן:
ודע, כי השמים וכל אשר בהם חומר אחד, והארץ וכל אשר בה חומר אחד. והקב"ה ברא אלו שניהם מאין, ושניהם לבדם נבראים, והכל נעשים מהם:

והחומר הזה, שקראו היולי, נקרא בלשון הקדש "תוהו", והמלה נגזרה מלשונם (קדושין מ ב) בתוהא על הראשונות, מפני שאם בא אדם לגזור בו שם, תוהא ונמלך לקוראו בשם אחר, כי לא לבש צורה שיתפש בה השם כלל. והצורה הנלבשת לחומר הזה נקראת בלשון הקדש "בהו", והמלה מורכבת, כלומר בו הוא . . . אם כן יהיה פשט הכתובים על נכון. משמעותו, בתחלה ברא אלהים את השמים, כי הוציא חומר שלהם מאין, ואת הארץ, שהוציא החומר שלה מאין.

פרקי אבות (ה:א)

בעשרה מאמרות נברא העולם ומה תלמוד לומר והלא במאמר אחד יכול להבראות אלא להפרע מן הרשעים שמאבדין את העולם שנברא בעשרה מאמרות וליתן שכר טוב לצדיקים שמקיימין את העולם שנברא בעשרה מאמרות

בראשית רבה (פרשה יז' אות א')

ויאמר ה' אלהים לא טוב היות, תנינן בעשרה מאמרות נברא העולם ואלו הן בראשית, ורוח אלהים מרחפת, ויאמר אלהים יהי אור, ויאמר אלהים יהי רקיע, ויאמר אלהים יקוו המים, ויאמר אלהים תדשא הארץ, ויאמר אלהים יהי מאורות, ויאמר אלהים ישרצו המים, ויאמר אלהים תוצא הארץ, ויאמר אלהים נעשה אדם, מנחם בר יוסי מוציא ורוח אלהים מרחפת, ומביא ויאמר ה' אלהים לא טוב היות האדם, אמר רבי יעקב בן קורשאי מאמר ניתן לרוח בפני עצמה.

גמ' ראש השנה (לב.)

רבי יוחנן אמר: כנגד עשרה מאמרות שבהן נברא העולם. הי נינהו – ויאמר – דבראשית תשעה הווי – בראשית נמי מאמר הוא, דכתיב +תהלים לג+ בדבר ה' שמים נעשו.

גמ' מגילה (כא:)

אלא הא דתני רב שימי: אין פוחתין מעשרה פסוקין בבית הכנסת, וידבר עולה מן המנין. הני עשרה כנגד מי . . . ורבי יוחנן אמר: כנגד עשרה מאמרות שבהן נברא העולם. הי נינהו? – ויאמר דבראשית? הני תשעה הווי – בראשית נמי מאמר הוא, דכתיב +תהלים לג+ בדבר ה' שמים נעשו וברוח פיו כל צבאם

תורה תמימה (בראשית א:א ס"ק ג)

ונראה הביאור ע"פ מש"כ הרמב"ן . . . לכן כתוב אמירה מפורשת, והיינו האמירה ליסודות שיוציאו תולדות, משא"כ בבריאת שמים וארץ גופיהו שלא קדם להם כל יסוד לא כתוב בהו אמירה מפורשת, כיון שלא היה עוד דבר בעולם שאליו יפנה הקב"ה כביכול במאמר וצווי . . . ולא נתבאר טעם השייכות הענינים לזה. ונראה משום דבר"ה נברא העולם לכן עושיין זכר ורמז . . . ולגבי קרה"ת עפ"י המבואר מכמכה מקומות בגמ' אי לאו תורה לא הווי מתקיימי שמים וארץ, לכן קבעו מספר זה בקרה"ת לידי ולהודיע מתקף תעודת התורה בקיום העולם